IL-MALTI

QARI LI TOĦROĠ *IL-GĦAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI*

IT-TIELET KTIEB TA' L-1934

IR-REV. DR. C. L. DESSOULAVY TA' LONDRA, HAWN MALTA

Minn mindu bis-saħħa tal - " Għaqda tal-Kittieba tal-Malti " l-ilsien tagħna ħa xejra letterarja sabiħa, u, bħal warda li tħoss in-nida u x-xemx, beda jiftaħ fil-ġmiel u fil-qawwa tiegħu bi proża mżewwqa u b' versi mirquma, bosta għorrief barranin kitbulna biex ifissru l-għaxqa tagħhom b' dak li qiegħed jinkiteb bil-malti, u jifirħulna bir-rebħiet illi l-Għaqda, bir-rieda qawwija, bis-sedqa u bid-dehen, setgħet tirbaħ fil-għaxar snin li ilha toħroġ ir-Rivista tagħha.

P. Raphael Nakħla, S.J., orjentalista mill-kbar, li tgħallem il-Għarbi fil-frieġħi tiegħu kollha u qaleb fil-Isien internazzjonali " Ido ", u fil-Franċiż ukoll, l-aħjar li sab miktub b'dak il - Isien, fit-13 ta' Ġunju, 1926, hekk kitbilna minn rajh fuq il - Isien tagħna u fuq il-poeżija maltija : *C'est avec le plus grand plaisir que j'ai lu votre* " Ward Ieħor "; *que votre poésie est élevée et élevant ! Aucun livre ne m'a fait* aimer et goûter la belle langue maltaise, *autant que le votre.*

Je suis un jésuite égyptien qui s'interesse beaucoup aux different dialectes arabes, donc surtout au plus litteraire de tous, le maltais.

Ġeżwita ieħor, ingliż, P. Edmund, F. Sutcliffe, tal-Kulleġġ ta' Heythrop, Oxon, fit-28 ta' Mejju, 1932, hekk kitbilna bil-malti li hu tgħallem u ħabb aktarx iżjed minn xi Maltin li jiktbu bil-malti :

Għażiż Direttur,

Wasalli il-għadd ta' " Il-Malti " li ftit ilu bagħatt lil P. Walmsley biex jagħtihuli. Qrajtu kollu; u bil-qari tiegħu

tgħallimt kif (ingliż flok *kemm*) hu sabiħ il-lsien malti, meta jiktbu bih kittieba li jagħarfu tajjeb ilsien misserijiethom u jżommuh safi minn kliem barrani."

Laurent Ropa, wieħed pajżan tagħna, iżda msiefer minn meta kien tarbija u l-lum surmast fi skola ta' Sarthe, ħdejn Parigi, awtur ta' rumanz bil-franċiż sabiħ kemm jista' jkun jismu *Le Chant de la Noria*—Il-Għanja tas-Sienja—,u poeta tajjeb li jikteb fir-Rivista tal-Poeti Neo-Klassiċi, *La Parenthese*, meta qara r-Rivista tagħna, tilef għaqlu fuq il-lsien malti, u bil-ħeġġa kollha taż-żgħażagħ hekk kitbilna fit-12 ta' Settembru li għadda:— *Je suis particulièrment fier de constater que* notre langue populaire *est capable de produire des effets si beaux. Sous votre plume*, elle est d'une sobrieté, d'une concision et d'une force digne des langues les plus littèraires.

*

Iżda ta' dawn il-għorrief ħbieb tal-"Għaqda" u tal-Malti, u ta' oħrajn li ma semmejniex, ma kelniex sa issa ħlief il-kelma miktuba tal-ferħ, tal-ħajr u tal-qalb. Lilhom infushom ma rajnihomx, ma smajnihomx: il-ħsebijiet u l-fehmiet tagħhom ma ntisġux ma' tagħna f'taħditiet wiċċ-imb-wiċċ. Dan il-pjaċir tahulna biss ir-Revdu. C. L. Dessoulavy, Ph.D., membru onorarju tal-" Għaqda tal-Kittieba tal-Malti ", li fix-xahar ta' Ġunju li ħareġ ġiè ħawn Malta, biex igħaddi xi ftit ġranet magħna.

Ir-Rev.du Dessoulavy hu raġel li għadda ħajtu fl-istudju. Imgħallem tajjeb f'ħafna ilsna semin, sata' bil-ħeffa jaqbad il-lsien Malti, u l-istorja tiegħu: u fid-29 ta' Awwissu, 1928, bil-ftehim mal-"Għaqda", u fl-isem tagħha, fil-belt ta' Oxford, fejn kien qiegħed isir il-Kongress Internazzjonali tal-Orjentalisti, qara taħdita msemmija "The Development of Maltese as a written Language and its affinities with other Semitic Tongues" imħejjija minn żewġ membri tal-Għaqda u mibgħuta lilu għalhekk.

Dan il-ħabib tal-Għaqda wasal hawn Malta nhar il-Ħadd, 3 ta' Ġunju, għall-ħabta tas-sebgħa ta' filgħaxija, u xi membri tal-Għaqda niżlu d-Dwana biex jilqgħuh u jagħtuh il-"merħba bik".

Fil-għaxart ijiem li baqa' fil-Gżira, il-Kumitat tal-Għaqda fittex li jagħti lil dan il-bniedem għaref dak il-ġieħ kollu

u dak il-ħied kollu li sata' jagħtih. Fil-5 ta' Ġunju sar it-Thè-tal-Laqgħa, fil-Westminster Hotel, fejn ħmistax-il-membru tal-Għaqda ħadulu b'idu u ħafna minnhom għarfuh għall-ewwel darba. Kullhadd feraħ u kulħadd tkellem b'qalbu f'idejh.

Biex jagħtih xi ħjiel ta' kif inhi Malta barra mill-ibliet, il-Kumitat ħaseb għal żewġ ħarġiet fir-rħula u fir-raba'; waħda max-xaqliba tal-Lvant, bi żjara lill-Prof. Dun P. P. Saydon, wieħed mis-sisien tal-Għaqda, illi dik il-ħabta kien marid u ma kienx jista' joħroġ: l-oħra max-xaqliba tal-Punent, b'waqfa fin-niżla ta' San Pawl tat-Tarġa, fejn ir-Rev. Dessoulavy sata' jara l-mogħdijiet jew raddiet tar-roti mħaffrin ġol-blat, ħadd ma jaf kif u meta, il-lum magħrufa aktarx bl-isem ingliż ta' "cart ruts"; u b'waqfa oħra San-Pawl-il-Baħar, fil-Villa Premier.

Iżda jekk ħa xi ħaġa minn għandna dan il-bniedem għaref, tana iżjed milli tajnieh, għaliex barra minn Taħdita sabiħa fl-Aula Magna tal-Università, fuq il-Kostellazzjonijiet, jew ġlejjeb tal-kwiekebi, kif kienu rrappreżentati fil-kotba l-qodma, għamel Taħdita oħra fl-Uffizzju tat-Tagħlim, il-Belt, mas-surmastrijiet u ma' l-Ispetturi ta' l-Iskejjel tal-Gvern fuq is-suġġett li jmissna fil ħaj: " Xebħ bejn l-Istorja Letterarja tal-Lsien Anglo-Sassonu u dik tal-Lsien Malti ": taħdita maħduma bil-għaqal, li xegħelet fil-qalb ta' kull min kien hemm ix-xewqa li l-Malti jieħu xejra letterarja sabiħa kif tixraq lil wieħed minn dawk l-ilsna li mhux għalxejn sejħulhom "ilsna ta' l-azzar." Din il-laqgħa fl-Uffizzju tat-Tagħlim spiċċat b'Thé mogħni sewwa mogħti mis-surmast E. B Vella, li kien ħaseb u ħabrek biex issir dik it-Taħdita.

Meta ġie biex jitlaq mill-Gżira, ir-Rev. Dessoulavy ma għarafx isib kliem biex jiżżi ħajr lill-Kumitat u lill-membri l-oħra tal-Għaqda minn dak li għamlu għalih; u min-naħa l-oħra il-Kumitat u l-membri tal-Għaqda dehrilhom li dawk il-għaxart ijiem li dan il-ħabib tal-Għaqda għadda magħna kienu ħarbu malajr wisq, u xtaqu li kienu bosta itwal biex jisimgħu il-kelma tiegħu fuq il-Lsien Malti u x-xebh u r-rbit li hu għandu mhux biss ma' ilsna oħra tal-Lvant, iżda ma' ilsna tal-lum ukoll; kelma dejjem ġdida, sabiħa u fejjieda.

Konna nixtieqU illi ħbieb oħra tal-Lsien Malti u tal-Għaqda barranin jitħajru mill-miġja tar-Rev. Dessoulavy, u

jaslu wasla fostna biex jisimgħu minn fomm il-Maltin il-kelma maltija, u bil-għerf tagħhom u bit-tiġrib tagħhom iħeġġuna nissoktaw nimxu b'qalb kbira ma' dik it-triq li fuqha ntfajna għaxar snin ilu, b'xewqa u tama sħiħa li ix-xogħol tagħna jkun ta' rfid għal-Lsien Malti u ta' ġid għal ħutna l-Maltin.